

С.О. Хуторной

Інститут морської біології НАН України, Одеса

СУЧАСНИЙ СТАН ІХТІОПЛАНКТОНУ ПРИБЕРЕЖНОЇ ЗОНИ ЧОРНОГО МОРЯ БІЛЯ БЕРЕГІВ ОДЕСИ

Вивчення іхтіопланктону в Одеській затоці проводилось з 50-х років минулого сторіччя. Аналізуються зміни іхтіопланктону і розглядається його сучасний склад в прибережних районах Чорного моря біля берегів Одеси в період 2012-2014 рр.

Ключові слова: іхтіопланктон, Чорне море, Одеська затока

SA. Khutornoy

Institute of Marine of Biology of NAS of Ukraine, Odesa

MODERN STATE OF ICHTHYOPLANKTON IN THE ODESA BLACK SEA COASTAL REGION

The study of ichthyoplankton in Odesa Bay was carry out from 50-th past century. The changes of ichthyoplankton and its recent composition area analysed in Odesa Bay of the Black Sea during 2012-2014.

Keywords: ichthyoplankton, Black Sea, Odesa Bay

УДК [(581.521.3:58.02)574.2](282.247.33)

К.М. ЦАПЛІНА

Інститут гідробіології НАН України

пр. Героїв Сталінграда, 12, Київ, 04210, Україна

БАГАТОРІЧНІ ЗМІНИ МАКРОФІТІВ КИЇВСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПОТЕПЛІННЯ КЛІМАТУ

Проаналізовані видовий склад та біомаса макрофітів на мілководдях Київського водосховища протягом багатьох років і визначено напрямок їх зміни в умовах глобальних підвищень температур.

Ключові слова: Київське водосховище, вищі водні рослини, нитчасті водорості, біомаса, температура, гідрохімічні показники

Вплив факторів середовища, що постійно змінюються у водоймі, відображається на видовому складі макрофітів і їх кількісних характеристиках – біомасах [2, 4]. Загальна біомаса у водному об'єкті є безпосередньою оцінкою частини біоресурсного потенціалу, що забезпечує стійке функціонування його екосистеми. Оскільки водні екосистеми відносяться до тієї категорії біоресурсів, що забезпечують стабільне існування людства, визначення напрямку змін їх біоресурсного потенціалу в умовах глобального потепління клімату – один з пріоритетів вітчизняної біологічної науки.

Метою дослідження є спроба прослідкувати багаторічні зміни загальних біомас макрофітів, нитчастих водоростей, біомас окремих видів рослин в умовах глобального потепління і виявити їх реакцію на зміни температурного та інших корелятивно пов'язаних з ним факторів середовища.

Матеріал і методи

Дослідження проводили на мілководдях Київського водосховища з 2007 по 2014 рік (рис. 1).

Рис. 1. Карта Київського водосховища

На досліджуваних ділянках визначали видовий склад вищих водяних рослин та біомаси їх і нитчастих водоростей загально прийнятими методами [3,5]. Вимірювали температуру води, рН, розчинений у воді кисень, БПК₅, вміст органічних та біогенних речовин [1]. Використали данні про витрати води ($Q - \text{м}^3/\text{с}$) у водосховищі в період досліджень. Середні значення біомас в цілому та домінуючих видів рослин і нитчастих водоростей були співставлені зі змінами температур та іншими факторами середовища.

Для оцінки зв'язку біомас макрофітів з показниками умов середовища використали коефіцієнт кореляції.

Результати досліджень і їх обговорення

Домінантами серед повітряно-водних рослин є рогіз вузьколистий (*Typha angustifolia* L.) і очерет звичайний (*Phragmites australis* (Cav) Trin et Steud), біомаси яких з року в рік майже не змінювались.

Серед рослин з плаваючим листям домінували глечики жовті (*Nuphar lutea* (L.) Smith), латаття біле (*Nymphaea alba* L.) і чисто – біле (*Nymphaea candida* J. et C. Presl), водяний горіх плаваючий (*Trapa natans* L.). Занурені рослини були представлені рдесниками пронизанолистим (*Potamogeton perfoliatus* L.), гребінчастим (*P. pectinatus* L.), куширом зануреним (*Ceratophyllum demersum* L.), водоперицею колосистою (*Myriophyllum spicatum* L.).

Основними факторами, які впливали на розвиток рослин у водосховищі, були температура та витрати води влітку.

Кореляційний аналіз дав можливість виявити реакцію даних видів рослин і їх кількісних характеристик на зміни факторів середовища, у тому числі, й температурного фактору.

Найбільш вразливі до підвищення температур були теплолюбиві рослини (температно – меридіональної групи). Достовірний обернений коефіцієнт кореляції при $p = 0,05$ був виявлений між біомасою латаття білого ($r = -0,93$) і температурою води, проективним покриттям сальвінії плаваючої ($r = -0,98$) і температурою води (рис. 2,3).

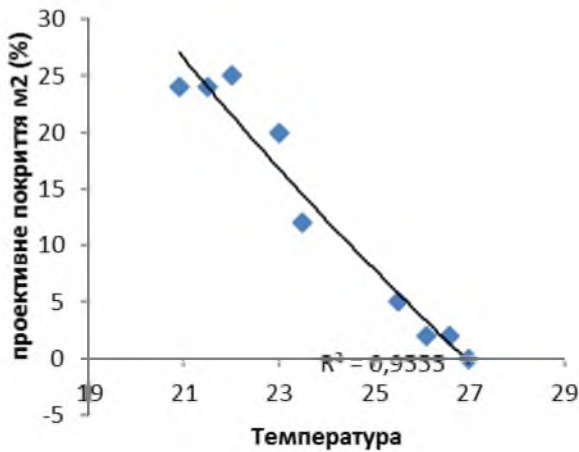

Рис. 2. Логарифмічна залежність між проективним покриттям сальвінії плаваючої і температурою води

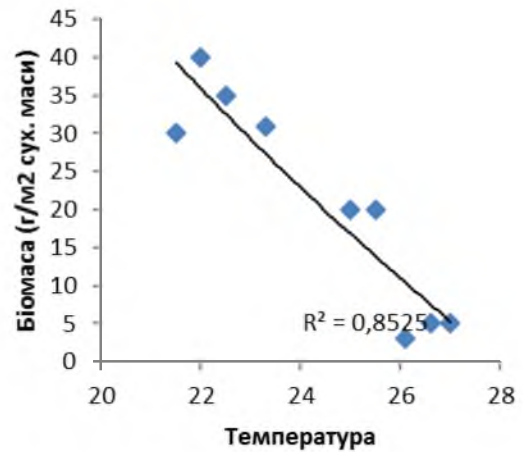

Рис. 3. Логарифмічна залежність між біомасою латаття білого і температурою води

Водяний горіх плаваючий також відноситься до теплолюбивих рослин, але, як показали наші дослідження, його біомаса не залежала від температури, а напряду була пов'язана з гідрохімічними показниками (рис. 4, 5), про що свідчить достовірний обернений коефіцієнт кореляції ($r = -0,83$ і $r = -0,86$ відповідно) між його біомасами та амонійним азотом і рН. На зв'язок розвитку водяного горіха плаваючого з гідрохімічними умовами середовища наголошували й інші дослідники [6]. Значні коливання біомаси по роках спостерігалися в угрупованнях нитчаток, які вегетували серед заростей занурених рослин. Як відомо з літератури [3], для розвитку нитчастих водоростей потрібні азот і помірна температура (до 20°C).

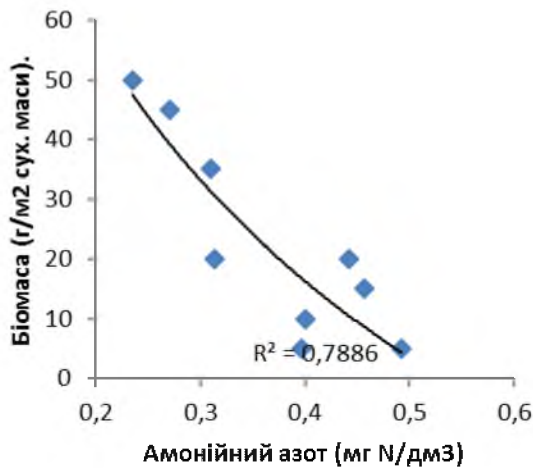

Рис. 4. Логарифмічна залежність між біомасою водяного горіха плаваючого і амонійним азотом

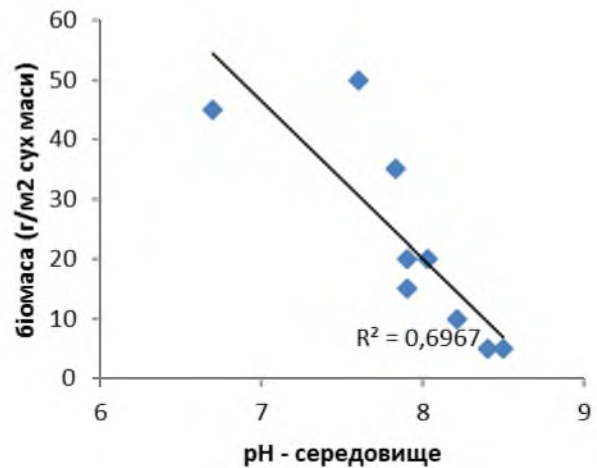

Рис. 5. Логарифмічна залежність між біомасою водяного горіха плаваючого і рН – середовищем

Наші дослідження підтвердили той факт, що біомаси нитчаток залежали від температури, про що свідчить достовірний обернений коефіцієнт кореляції ($r = -0,89$) (рис. 6). Біомаси вищих водяних рослин корелятивно пов'язані з витратами води ($Q - \text{м/с}$), достовірний прямий коефіцієнт кореляції дорівнює ($r = 0,97$) (рис. 7).

Аналіз отриманих результатів показав, що кисневий режим на ділянках в різні роки за дії температури у діапазоні $22 - 28^{\circ}$ напряду був пов'язаний із температурою, про що свідчить прямий достовірний коефіцієнт кореляції ($r = 0,92$) (рис. 8). Це явище можна пояснити за

рахунок розвитку в заростях інших автотрофів, наприклад, фітопланктону, інтенсивність фотосинтезу яких при підвищених температурах збільшується.

Результати досліджень показали, що при підвищенні температури до 27⁰ може тимчасово зникнути популяція сальвінії плаваючої (рис. 9), хоча вона також відноситься до групи рослин південного регіону.

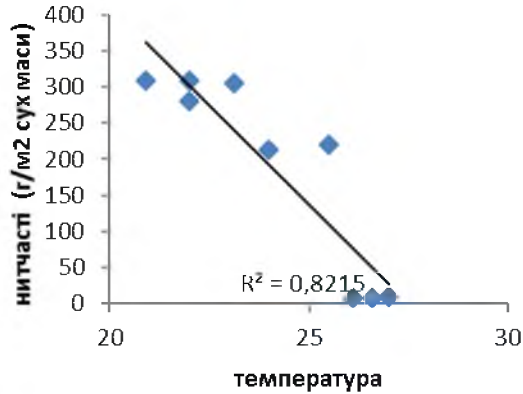

Рис. 6. Логарифмічна залежність між температурою і біомасою нитчастих водоростей

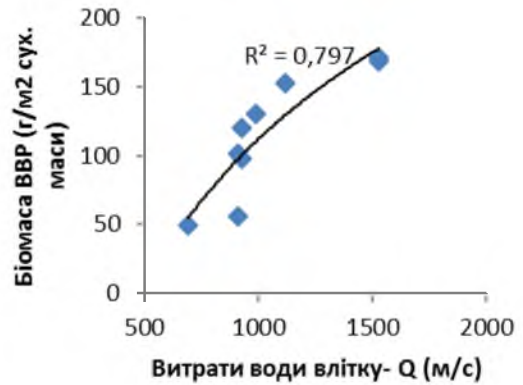

Рис. 7. Логарифмічна залежність між біомасою ВВП і витратами води влітку

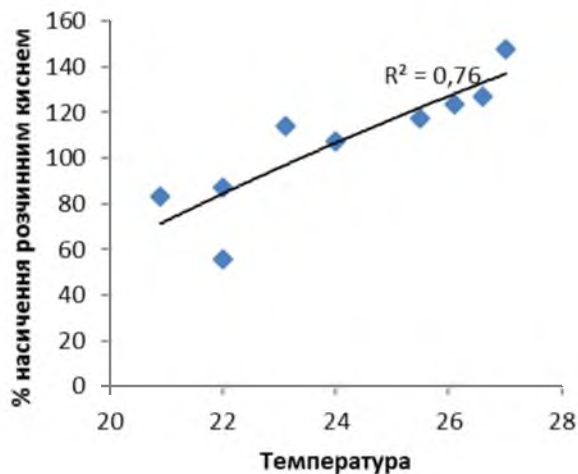

Рис. 8. Логарифмічна залежність між температурою і розчинним у воді киснем

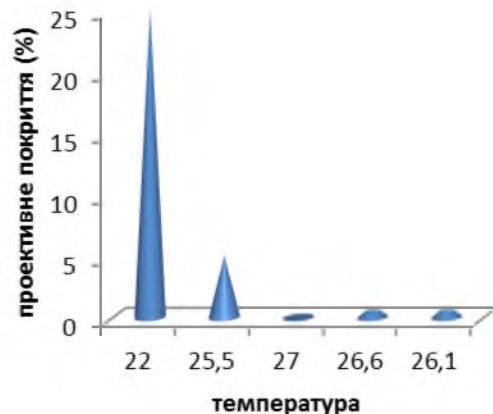

Рис. 9. Динаміка проективного покриття сальвінії плаваючої залежно від температури

У 2013 і 2014 році популяція сальвінії плаваючої відновилась, але її проективне покриття на ділянках водосховища було незначним.

Висновки

У Київському водосховищі вищі водяні рослини здатні вегетувати при довгострокових підвищеннях температур. Їх біомаси в більшій мірі залежали від витрат води влітку. Біомаси нитчастих водоростей зменшувались при температурі вище за 20⁰.

Деякі види рослин температно-меридіональної групи, як латаття біле та сальвінія плаваюча, при підвищенні температури зменшували свої біомаси, або зовсім зникали. Поява у Київському водосховищі виду *Nymphaea minoriflora* (Simonk.) Wissjul, який є різновидністю латаття білого і відноситься до температно – меридіональної зональної групи, можливо, являється одним з механізмів цієї рослини зберегти свій продукційний потенціал при підвищених температурах води.

Водяний горіх плаваючий, який належить до температно – меридіональної зональної групи, відноситься до терофітів з вузькою екологічною амплітудою. Його розвиток залежить в більшій мірі від гідрохімічних показників, а не від температури. Можливо, зміна гідрохімічних умов середовища призвела до процвітання виду на сучасному етапі існування водосховищ.

1. *Алекин О. А.* Руководство по химическому анализу вод суши / О. А. Алекин, А. Д. Семенов, Б. А. Скопинцев. – Л: Гидрометиздат, 1973. – 269 с.
2. *Алимов А. Ф.* Элементы теории функционирования водных экосистем / А. Ф. Алимов. – С.–Пб.: Наука, 2000. – 147 с.
3. *Величко И. М.* Экологическая физиология зеленых нитчатых водорослей / И. М. Величко. – К., Наукова думка, 1982. – 235 с.
4. *Голубятников Л. Л.* Отклик первичной биологической продукции растительности Европейской России на изменение климата / Л. Л. Голубятников, Е. А. Денисенко. – Изв. РАН. Сер. геогр. – 2001. № 6. – С. 212–228.
5. *Катанская В. М.* Высшая водная растительность континентальных водоемов СССР. – Л.: Наука, 1981. – 256 с.
6. *Макрофиты – индикаторы изменений природной среды* / под. ред. С. Гейны, К. М. Сытника / – К.: Наукова думка, 1993. – 433с.

Е.Н. Цаплина

Институт гидробиологии НАН Украины, Киев

МНОГОЛЕТНИЕ ИЗМЕНЕНИЯ МАКРОФИТОВ КИЕВСКОГО ВОДОХРАНИЛИЩА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОГО ПОТЕПЛЕНИЯ КЛИМАТА

В статье показано, что высшие водные растения, кроме некоторых видов температно – меридиональной группы, удерживают свои позиции при глобальных повышениях температур. У нитчатых водорослей при 20⁰ С и выше биомассы уменьшаются

Ключевые слова: Киевское водохранилище, высшие водные растения, нитчатые водоросли, биомассы, температура, гидрохимические показатели

К.М. Tsaplina

Institute of Hydrobiology of NAS of Ukraine, Kyiv

LONG-TERM CHANGES OF MACROPHYTES IN THE KYIV WATER RESERVOIR UNDER THE CONDITIONS OF GLOBAL CLIMATE CHANGE

It has been found that higher water plants, with the exception of some species belonging to the temperate – meridional group, maintain their positions in the conditions of global temperature rise. At temperatures of 20°C and higher filamentous algae decrease their biomass.

Keywords: Kyiv water-reservoir, higher water plants, filamentous algae, biomass, temperature, hydrochemical parameters

УДК 005.962:574.632 (282)

А.И. ЦЫБУЛЬСКИЙ

Институт гидробиологии НАН Украины
пр. Героев Сталинграда, 12, Киев, 04210, Украина

ОЦЕНКА ЭКОЛОГИЧЕСКИХ РИСКОВ В РАМКАХ ЦЕЛЕЙ ВОДНОЙ РАМОЧНОЙ ДИРЕКТИВЫ ЕС В УКРАИНЕ

Проведен анализ экологических рисков, возникающих при воздействии источников загрязнений на водные объекты Украины. Апробированная методика оценки рисков является перспективной не только для определения антропогенного влияния, проведения мониторинга,